

Sønderjyllands historie i preussertiden har hidtil ikke været synderlig dyrket i Polen. Den omtales kort af professor Wł. Czapliński i hans og K. Górskis Danmarkshistorie fra 1965 (s. 336–338, s. 344–346) og har sporadisk været behandlet i artikelform. Således har H. P. Hanssens dagbogsoptegnelser fra det parlamentariske liv i Berlin været udnyttet af A. Galos og den unge M. Czapliński i *Sobótka* XV og XX (1960 og 1965), medens jordkampen berøres af W. Jakóbczyk i *Przegląd Zachodni* XVII (1961). Det er formentlig af pietet, at Grot i litteraturlisten anfører J. Klaczkos publicistik om de polske og danske kriser 1863 og 1864 (*Revue des deux Mondes*, XXXIVe-XXXVe année, 2. période, tome 53–58, Paris 1864–65, dansk oversættelse 1866) efter den let forkortede polske udgave, der i to bind kom i Kraków 1903–04 med et udførligt forord af periodens ledende litteraturhistoriker St. Tarnowski, men den synes i øvrigt ikke at være benyttet.

Under de givne omstændigheder har det været uundgåeligt, at navnefejl og misforståelser (særlig med hensyn til dansk indenrigspolitik) har indsneget sig, men de er sjældent af alvorligere karakter. Man har dog fra polsk side gjort opmærksom på, at påstanden om at det danske organisationsarbejde havde polske forbilleder er diskutabel og i det mindste kræver nøjere dokumentation (A. Brożek i *Kwartalnik Historyczny*, LXXV, s. 473). Også professor T. Cieślak har i sin anmeldelse nævnt et par mindre fejltagelser (i *Komunikaty Instytutu Bałtyckiego*, VIII, Gdańsk 1968, s. 62).

Bortset fra disse uundgåelige, men i den større sammenhæng lidet væsentlige indvendinger må anmelderen vurdere professor Grots bog positivt og som et fortjenstfuldt arbejde. Værket er i øvrigt velredigeret. Der er fortegnelse over benyttede arkivalier og litteratur – ved sidstnævnte liste er benyttet et tegnsystem til at angive dansk eller tysk oprindelse – samt et udførligt personregister. Blandt illustrationerne bemærkes enkelte gengivelser af moderne landskabsmalerier, således Emil Nolde. Resumeerne findes s. 361–372 og s. 373–384.

JØRGEN STEEN JENSEN

NYESTE TID

J. M. ROBERTS: *Europe 1880–1945. A General History of Europe*. Gen. Ed.: DENYS HAY. London, Longmans, 1967. xv + 575 s. 42 sh.

Som et led i den allerede velanskrevne, men endnu ikke afsluttede serie »A General History of Europe«, som under redaktion af professor Hay udsendes i 11 bind, er nu kommet seriens afsluttende bind, som dækker perioden fra 1880 til 1945. Det er beklageligt, men ikke uforståeligt, at man ved værkets planlægning har afstået fra at bevæge sig længere frem end til afslutningen af 2. verdenskrig. Til gengæld har man ved valg af begyndelses- og slutår opnået en periodeafgrænsning, som tillader forfatteren at anvende en i mange henseender frugtbar synsvinkel: det europæiske magtsystems »decline and fall«.

I sin disposition har forfatteren fulgt den linie, som er lagt for hele serien, og som indebærer en analyserende snarere end en beskrivende fremstilling.

Ligeledes i overensstemmelse med det generelle oplæg indledes fremstillingen med et kapitel om »Subject-Matter and Materials«, hvori redegøres for forfatterens hovedsynspunkter på perioden og for kildematerialets art og anvendelighed. Den analyserende fremstillingsform medfører, at periodens almene karakteristika søges kortlagt, og udledningen af disse gennemføres næsten udelukkende fra det materiale, som de politiske processer i de dominerende europæiske stater har afkastet. Småstaterne påkalder sig kun ringe interesse – med Roberts' egne ord: »in so far as they are affected by general trends, their history recapitulates that of major states. Although the smaller nations often display important individuality, the standard of effectiveness must almost always mean that their history has to be ignored to give space to explain that of bigger and more effective nations«. Begrebet 'effectiveness' er centralt til forståelse af forfatterens historiesyn: »History is not the story of succes, but it should be the story of what was effective, for good or ill, in modifying men's behavior« (s. 5). Man kan måske være uenig med Roberts i denne betragtning, men man må medgive ham, at han hermed har et kriterium, for hvilket han klart har redegjort, og hvis konsekvenser han drager.

I en kortfattet omtale er det ikke muligt at redegøre for bogens – mange – værdifulde analyser. Lad det imidlertid være sagt, at efter mit skøn er den i en lang række henseender gængse lærebøger som f. eks. Carlton Hayes: *Contemporary Europe since 1870* eller W. C. Langsam: *The World since 1919* overlegen. Balancen mellem nødvendige kendsgerninger og de på grundlag af disse dragne slutninger er mønstergyldig.

Naturligvis kan man ikke i alt være enig med forfatteren. I flæng kan nævnes, at s. 164, s. 386 og s. 423 postuleres det, at en årsag til de indenrigspolitiske vanskeligheder i hhvs. Italien før 1914, Frankrig før 1939 og Portugal i mellemkrigsperiodens begyndelse var manglen på en 'General Will' blandt disse staters indbyggere. Det er formentlig rigtigt, at der i de tre situationer ikke eksisterede nogen udbredt consensus om vitale spørgsmål, men det er vel en konstatering snarere end en forklaring. Side 202 siges det i en omtale af de nationale modsætninger i dobbeltmonarkiet før 1914 at »only violence seemed available as a solution and no one knew what a general war might do to the anachronistic and divided Habsburg monarchy«. Igen er det formentlig rigtigt, at ingen vidste, hvad resultatet af en omfattende krig ville blive, men det var vel også kun de færreste, der forestillede sig, at resultatet *ville* blive en omfattende krig, og iøvrigt kunne krigen vel ikke være nogen løsning, højst et desperat forsøg på en løsning. S. 277 hedder det i en omtale af krigsmålene under 1. verdenskrig: »Germany's [war aims] were clear enough, although there has been much argument about responsibility for them«. Dette referat af den langvarige diskussion om mål og ansvar for den tyske krigspolitik må betegnes som lemfældig for ikke at sige direkte misvisende.

Men målt i forhold til bogens mange og velunderbyggede analyser er disse og andre indvendinger ubetydelige. John Roberts har givet sine læsere en indføring i det moderne Europas historie, som provokerer til selvstændig tænkning på grundlag af præmisser, for hvis relevans der explicit er gjort rede.

KNUD LARSEN